

B31

Mendi altuan erurra daydi...

Poema honek ahozko literaturaren egitura du: bi partetan banatua, sarrera estilizatuan irudi ordezkaria (B31: 1-2) eta bertso-azken figuratiboan irudi fokala (B31: 3-8). Hots, mendian elurra dagoela eta haranean eguzkia dagoela egia den bezala, egia da iaz dontzeilak maite ninduela eta aurtan ez, eta horregatik atsekabez beterik naizela.

Zortziko nagusiaren antzekoa da, baina bertso-lerro bakoitiak irregularrak dira (lehenengoa eta hirugarrena hamar silabakoak, baina bosgarrena hamabi silabakoa eta zazpigarrena zortzi silabakoa) eta herri-tradizioko koplak itxura du.

Ezin da aipatu gabe utzi beste herri-kanta hau gogorarazten duela:

Goiko mendijan edurra dago,
errekaldian ixotza.
Neu zeugandik libre nago ta
pozik daukat bijotza.

Kantu hori 1913an argitaratu zen lehenbizikoz, *Euzkadi* egunkarian (1913.02.24), Kirikiñok gehituriko bigarren ahapaldi batekin (Ruiz Descamps 2010: 175), baina, dirudenez, Jesus Guridik urte horietan Otxandio-Aramaio aldean jasoriko herri-kanta da.

[1205r] Mendi altuan erurra daydi,¹

¹ erurra daydi: ‘elurra egingo du’; *-idi- erroko adizkia da eta geroaldia adierazten du.

*-idi- aditza *egin* aditzaren erro supletibotzat jo ohi da (Lafon 1944 eta geroztikako lanak). Izan ere, testu arkaikoenetan, *egin*-ek ez du potentzialeko forma trinkorik erakusten, eta haren ordez *-idi- erabiltzen da. Mendebalde zein ekialdeko testuetan aurkitzen da.

*-idi- aditza trinkoki (*Arbore gaichtoac fructu onic ecin daidi*, Leiz Mat. VII, 18), zein “partizipioa + *-idi-” gisako perifrasiaren laguntzaile gisa agertzen zaigu. Azken erabilera hau mendebaldeko testuetan baizik ez da lekukotzen; eta hori da, hain zuzen ere, espero duguna, *egin* eta *-idi- banaketa osagarrian badira, eta “partizipioa + *egin*” perifrasi mendebaldekoa bada: *Mayacean berarra luce da eta sendo, eguitayaren orçac ebagui leydi ondo* (RS 268); *Esan senguida beste gatic / esneydysula trucadu* (Mik TAV 3.1.27).

Lazarragaren eskuizkribuan, bost aldiz agertzen zaigu trinkoki jokaturik, eta gehienetan aditz-lokuzio bateko aditza da: *Ecin faltaric neydio / nic on derechadanari* (A3: 9-10), *apa bat baneydiçu ao goçoa;* / *bacusu ene fedea firmea dana* (A17: 19-20), *Baneidio bati berba,* / *palagadu al banegui*

aran baxuan eguzqui;²
 mendi-aran[a]c gustiac³ baino
 ene coytaoc naguci.⁴
 Icaz⁵ laztan ninduan⁶ donzella batec 5
 aurten nai ez equci;⁷
 laster canbiatu ninduan
 deseo ebenagayti.⁸

(A19: 63-64), *beronec bere ezteidio falta gueiago damari* (B23), *Mendi altuan erurra daydi*, / *aran baxuan eguzqui* (B31: 1-2). Gainerateko kasuetan, perifrastikoki erabilia da, partizipioa aditz nagusitzat harturik.

Balioari dagokionez, lau baliorekin agertzen zaigu. Gehienetan potentziala adierazten du (zortzi aldiz), baina geroaldiaren balioa ere har dezake (bi aldiz). Behin baldintza irreal bateko apodosian agertzen zaigu, baina hori ez zaigu harrigarria iduritzen, kontuan harturik apodosiak potentzialeko formetarik erator daitezkeela. Azkenik, orain arte ezagutzen ez genuen erabilera batean aurkitu dugu bi aldiz: aginteraren balioarekin; bizkitartean, ez dira agintera “normalak”: orainaldiko forma iragankorren *d*-aurrizkia daramate, baina horrekin batera aginterazko formetan erabili ohi den ezeztapenaren partikula: *ze*. Pentsa daiteke geroaldiko formak direla aginteraren balioarekin erabiliak (oroit Leizarragaren mandamentuko *ez duk hilen* tipoko formak).

² *eguzqui*: Lazarragaren eskuizkribuan bi aldiz dago *e*- hasiera duen aldaera, eta behin *i*- hasiera duena: *iguzquiaren* (A1: 19), *eguzqui* (A17: 83, B31: 2). Landuccirenean *iguzki*- forma aurkitu dugu lau bider eta Gamizek ere *iguzki*- dakar. Cf. *OEH*, s.v. : “General en todas las épocas y dialectos (excepto en suletino). Los vizcaínos y guipuzcoanos usan la forma *eguzki* —en el s. XX tbn. *euzki*—, ya desde los primeros textos; sólo encontramos ejs. aislados de *iguzki* en Iturriaga (*Fab* 229), Apaolaza (91) y, más modernamente, en Lizardi; cf. tbn. *iguzki* en el vocabulario de Landucci y en el alavés Gamiz (203). Los autores septentrionales emplean generalmente *iguzki*; tbn. encontramos *iruzki* desde aprox. 1830 (p. ej. en Jauretche y Joannateguy), e *iduzki* en el presente siglo. *Ihuzki* (Dh 206) puede tratarse de una errata. En textos navarros *iguzki* parece ser la única forma hasta Lizarraga, que emplea además de ésta *eguzki*, *iduzki* e *iruzki* (v. LE-Ir, LE *Ong* 34v y 50r). En *DFrec* hay 198 ejs. (4 sept.) de *eguzki*, y 2 de *iduzki* y 16 de *iguzki*, todos septentrionales”.

³ *gustiac*: Estibaliz Sasiolakoaren poemez osaturiko eranskinean, ugari dira txistukarien nahasketak: *esin* (B27: 16, B27: 17), *es* (B27: 21), *estaguiçula* (B27: 25), *sure* (B28: 2), *çaytesque* (B28: 3), *sacusquedan* (B28: 4), *estaqustanean* (B29: 5), *estet* (B29: 7), *lastanarequin* (B30: 3), *equzten* (B30: 25), *gustiac* (B31: 3), *naguci* (B31: 4), *equci* (B31: 6), *lastan* (B33: 5), *flordeliçac* (B33: 13), *joci* (B33: 15), *Guipuscoaco* (B33: 18), *Gastelaco* (B33: 20), *gustiac* (B33: 35). Eskuizkribuko testu nagusian, berriz, soilik *desesperanças* (A1: 46) eta *esperanças* (A17: 31) aurkitu ditugu, eta Martin Lopez Bikuñaren poemetan *negarres* (B8: 4) eta *bearres* (B8: 8), instrumentalaren markaren lekuan <-s> txistukari apikaria dutela.

⁴ *naguci*: ‘nagusiago’; eskuizkribuan lau lekutan aurkitu dugu “*baño* + adjektiboa gradu positiboan” egitura: *au baño guiçon firmeric* (A11: 12), *Mundu guztian ni baño ezta / oy amoradu firmeric* (A14: 111-112), *nic uste baño luce içan da* (B5: 89) eta *mendi-aran[a]c gustiac baino / ene coytaoc naguci* (B31: 3-4).

⁵ *Icaz*: ‘iaz’; ez dugu aurkitu *-k*- duen aldaeraren beste lekukotasunik.

⁶ *laztan ninduan*: ‘maite ninduen’; cf. *OEH*, s.v. *laztan*: “LAZTAN IZAN (trans.) (V-ger-arr-oro, G ap. A; Añ, Izt). Amar, querer”.

⁷ *equci*: ‘ikusi’.

OHAR PALEOGRAFIKOAK:

izenb. Poema hau ezkerreko zutabea idatzi da. B31: 5 bertso-lerroaren amaiera lerroartean idazteak erakusten du bi zutabe idazteko asmoa zuela hasieratik (edo ordurako idatzia zela eskuineko zutabea). Ezkerreko zutabe honen azpian zuriune handia geratu da (orrialde erdi baino gehiago), eta zuriune horretan hiru emakume-izenen monogramak eta forma zifratuak idatzi dira. **1** erurra] esk. *erura*. **3** arana] esk. *aranc*. **5** donzella batec] *-zella batec* lerroartean, *donzella batec* gero erantsia bailitzan. **8** ebenagayti] aurrean letra bat edo bi tatxaturik.

Nola aipatu testu hau:

Lazarraga, Juan Perez, 2012 [c. 1602], “B31 – Mendi altuan erurra daydi...” [PDF], in G. Bilbao et al. (arg.), *Lazarraga eskuizkribua: edizioa eta azterketa (2.0)*, Vitoria-Gasteiz: UPV/EHU. Interneten eskuragarri: <<http://www.lazarraga.com>> [Kontsulta: uuuu/hh/ee].

Lan hau [Creative Commons-en baimen baten mende](#) dago

---

⁸ *deseo ebenagayti*: ‘desio zuenaren truke’; motibatiboa erdarazko egitura kalkatzeko agertzen bide da (*cambiar por...*).